

JORNADES SOBRE
TREBALL, POBRESA I
EXCLUSIÓ SOCIAL

EDUARDO ROJO
TORRECILLA

ANA RIVAS
RIVAS

JOAQUIM SABATER
FAMADAS

TREBALL, POBRESA I EXCLUSIÓ SOCIAL

Universitat de Lleida
Càtedra Obra Social
"La Caixa" d'Estudis
sobre Desigualtats Socials

EDITORIAL

La desigualtat i el seu caràcter estructural i multidimensional

Els elevats nivells de desigualtat han estat objecte d'atenció i d'anàlisi, tant des de la perspectiva social i ciutadana com política i acadèmica. Aquesta atenció es justifica pels elevats nivells de desigualtat que existeixen al nostre país, per la seva durada en el temps i pels seus efectes econòmics, socials i humans. Aquesta circumstància ens fa creure que la desigualtat té un caràcter estructural.

Són molts els estudis i informes que en destaquen aquest caràcter, ja que els indicadors utilitzats demostren que en les darreres dècades al nostre país les desigualtats han crescut en els períodes de crisi i s'han mantingut en els períodes de recuperació de l'activitat econòmica, la qual cosa posa de manifest un doble problema: d'una banda, la debilitat de la nostra estructura econòmica i social, que provoca una indefensió important d'un significatiu grup de població vulnerable o que es troba a l'avantsala de la vulnerabilitat, perquè són els qui pateixen les conseqüències de les crisis de manera més directa i intensa, i d'altra banda, l'absència de factors correctors suficients durant els períodes de creixement econòmic.

A més, la complexitat del fenomen de la desigualtat rau en la seva multidimensionalitat; és a dir, la desigualtat no és únicament econòmica, sinó que existeixen altres manifestacions que la completen i que donen una visió més propera a la realitat del fenomen, a les seves causes i als seus efectes. Aquesta circumstància obliga a utilitzar diferents instruments analítics i a prendre diferents tipus de decisions en els àmbits econòmics i socials, però sobretot polítics.

A les desigualtats en la distribució de renda (renda disponible) s'hi afegeixen les desigualtats en la distribució de la riquesa (i de les herències); les de gènere; d'accés a l'educació, a la sanitat i a l'habitatge; les diferències en l'esperança de vida, etc. I darrerament han guanyat protagonisme noves manifestacions, com les desigualtats energètiques i les bretxes digitals. No hi ha dubte que la desigualtat econòmica té un pes important en cadascuna d'aquestes.

Referent als efectes de les desigualtats, el principal és la manca d'oportunitats de què és objecte la població més desprotegida.

S'ha pogut constatar el caràcter intergeneracional de les desigualtats a partir de les relacions entre l'edat, la pobresa i la vulnerabilitat econòmica. La situació de la infància i de la joventut que les pateixen és greu, ja que els seus problemes actuals poden derivar en situacions de benestar pitjors en el futur. El context familiar, les xarxes socials, la inactivitat laboral, les condicions de treball i la manca d'oportunitats vitals així ho determinen.

La complexitat del fenomen de la desigualtat rau en la seva multidimensionalitat; és a dir, la desigualtat no és únicament econòmica, sinó que existeixen altres manifestacions que la completen i que donen una visió més propera a la realitat del fenomen, a les seves causes i als seus efectes.

El fracàs escolar o els baixos nivells formatius són clau. La universalització de l'educació es mostra com un factor decisiu i és possiblement l'instrument més determinant per revertir la situació.

La mobilitat d'ingressos al conjunt d'Espanya ha disminuït durant la dècada passada. D'aquesta manera, les desigualtats s'han enquistat en la nostra societat, i és cada vegada més clara l'evidència que hi ha un grup de població al qual li costa sortir de la seva situació precària. El grup de població perdedora es perpetua en el temps i difícilment gaudeix d'oportunitats de millora. El declivi de la classe mitjana i la polarització en la nostra societat consoliden aquesta situació.

La privació material severa és un dels factors de risc de pobresa i d'exclusió social que més ha augmentat en els darrers anys. El nombre de persones i de famílies amb dificultats econòmiques per arribar a final de mes i per fer-se càrrec de despeses imprevistes és elevat.

Finalment, la bretxa digital relacionada amb la creixent digitalització de la societat està obrint noves formes de desigualtat associades a aquest procés.

Sense una intervenció pública reguladora, el panorama no millorarà. La nostra societat, i en concret la nostra capacitat econòmica, disposa d'instruments eficients per revertir aquesta situació, que, a més, no afavoreix el creixement ni el desenvolupament del nostre país. Es tracta de no ignorar la realitat ni negar la rellevància dels problemes que comporta.

III JORNADES SOBRE DESIGUALTATS SOCIALS

La Càtedra Obra Social “la Caixa” d’Estudis sobre Desigualtats Socials organitza anualment les Jornades sobre Desigualtats Socials.

Els dies 26, 27 i 28 de novembre del 2018 es van realitzar les III Jornades, amb el títol “Treball, pobresa i exclusió social”. En aquesta ocasió, el primer dia, la conferència inaugural fou a càrrec del professor **Dr. Eduardo Rojo Torrecilla**, catedràtic de Dret Laboral i de la Seguretat Social de la Universitat Autònoma de Barcelona. En la segona jornada, la conferència va anar a càrrec de la **Dra. Ana Rivas Rivas**, professora d’antropologia de la Universitat Complutense de Madrid; a continuació es desenvolupà la taula rodona sobre iniciatives per a la inserció laboral, en què van participar diferents entitats, públiques i privades, que porten a terme accions a favor de la inserció de col·lectius de difícil inserció laboral. En la tercera jornada, la conferència va anar a càrrec del **Sr. Joaquim Sabaté Famadas**, president de l’Observatori del Tercer Sector de Catalunya; posteriorment es desenvolupà la taula rodona sobre experiències d’inserció laboral de col·lectius d’exclusió social que porten a terme entitats privades.

A continuació, presentem una síntesi de les principals idees exposades pels diferents participants en les jornades, als quals, un cop més, agraïm la seva interessant participació.

Eduardo Rojo Torrecilla

Segueix sent el treball un antídoto contra la pobresa i l'exclusió?

Sobre el món del treball

- El món del treball actualment es caracteritza per la “diversitat”, que significa “enriquiment”. Algunes situacions que es poden destacar són:
 - Persones ocupades, entre les quals trobem les assalariades i les autònomes. Entre les primeres podem distingir les laborals i les funcionàries. Entre les persones que treballen podem diferenciar entre les que ho fan en l’economia regular i les que ho fan en la irregular. Finalment, també destaquem les persones aturades.
 - Segons l’edat, es poden distingir diferències d’estatus laborals i de mesures de suport.
 - Segons la nacionalitat, existeixen diferents possibilitats d’accedir al mercat de treball i diferents dificultats econòmiques.
 - Segons el gènere, podem observar que la normativa no impedeix la discriminació laboral.
 - Les noves tecnologies ofereixen la possibilitat d’estar ocupats mitjançant el teletreball i de treballar en plataformes tecnològiques, de manera que els centres de treball ja no són una manera exclusiva de fer-ho.
- Cal reivindicar el dret del treball com un dret de ciutadania. Cal reforçar aquest dret.

Sobre els objectius de desenvolupament sostenible (ODS) i el treball decent

- Els ODS estableixen objectius, com l'eliminació de la pobresa i la promoció de l'ocupació, per garantir el treball decent.
 - Els objectius estratègics per garantir aquest treball decent són la promoció de l'ocupació, el respecte dels drets fonamentals de les persones, la garantia de la protecció social i la governança i el diàleg social.
- Perquè el treball sigui digne i decent cal tenir en compte com està canviant. Hi ha cinc punts cabdals:
 - L'impacte tecnològic en tots els sectors i en totes les activitats i la seva complementació amb el treball humà.
 - L'envelliment de la població (sobretot en els països desenvolupats).
 - La major presència femenina en el mercat de treball.
 - La necessària incorporació dels joves en condicions dignes.
 - Les polítiques de formació vinculades a les necessitats concretes i arrelades al territori.

Sobre el present i el futur del treball

- En el món del treball també hi participen els ciutadans amb les seves decisions (també hi som tots nosaltres):
 - Comprem productes a preus reduïts que s'han elaborat amb riscos laborals i de seguretat, així com amb salaris baixos. La protecció social ha d'estar vinculada a aquestes circumstàncies.
 - Amb les nostres puntuacions podem influir en les condicions de treball de les persones que ens presten el servei.
 - La importància d'utilitzar plataformes digitals, perquè l'experiència demostra que ofereixen condicions laborals molt baixes.
 - La precarietat està vinculada amb la inseguretat i la inestabilitat. Un exemple d'això el tenim en l'encadenament de contractes i en la incertesa de no saber si ingressaràs o quant ingressaràs.
- Les màquines i les persones es poden complementar. A més, existeix la necessitat d'abordar el futur del treball amb drets i amb perspectiva de garantir la protecció social, i no estar sempre condicionats al canvi tecnològic, sinó influenciar-lo.
- El futur el podem condicionar les persones.

Ana Rivas Riva

Trabajo y pobreza. Cuando trabajar no es suficiente para vivir dignamente

Sobre la precariedad laboral

- Hi ha processos de precarització i d'empobriment que han traspassat la vida laboral i han arribat a la vida personal; formen part de la nostra mirada i de la nostra subjectivitat, de manera que s'han normalitzat en les nostres vides, ja que han acabat formant part dels nostres projectes vitals.
- La precarització no és un estat. És un procés d'expropiació, de desposseïció i de privació que sobretot es manifesta en la ruptura dels vincles socials i dels ancoratges sociocomunitaris, la qual cosa deriva en una desafiliació i en l'aïllament socials. Darrere de tot això hi ha una intencionalitat i una ideologia.

Sobre el treball assalariat

- El treball assalariat ocupa tots els espais de la nostra vida, ja sigui per atur, subocupació, sobreocupació, pluriocupació, etc., malgrat que aquesta centralitat ha deixat de ser font de cohesió social i no té la cobertura de drets socials suficient.
- Parlem de moltes pobreses, però, en el fons, l'inici és la pobresa laboral.
- És molt important la desposseïció de la identitat col·lectiva del treballador, de l'obrer; la ruptura de la identitat com a classe treballadora. Això implica desmobilització i despolitització, de manera que els sindicats ho tenen molt difícil per tal de poder unificar-ho.

- S'ha diluït l'horari, el lloc de treball, el contracte, qualsevol possibilitat de negociació... El paradigma d'aquest tipus de treball és el dels repartidors (*riders*) de Glovo o Deliveroo.
- Ningú està exempt d'aquesta inestabilitat. Aquesta situació atemoreix i desarma, de manera que existeix una lluita, no per millorar els drets, sinó per no perdre els que tenim.
- S'està desposseint la classe treballadora del seu passat, però també del present i del futur.

Sobre el treballador

- Hem passat del proletari a l'obrer, a l'operari, al col·laborador i ara a l'empresari de si mateix. A la pàgina web de Glovo podem trobar-hi el que busquem, i és aquesta la definició.
- El treballador s'ha de fer càrrec d'ell mateix, la responsabilitat és pròpia, ha de ser ocupable, ha de ser responsable de si mateix d'oferir-se al mercat segons el que el mercat necessiti. Ara també s'ha d'entregar en cos i ànima (en el sentit dels nostres pensaments i emocions). Aquest és el treballador ideal.

Sobre el model de treball

- S'arriba a capitalitzar la nostra capacitat reproductiva. A Silicon Valley es congelen els òvuls per tal de poder arribar a la reproducció en moments més tardans de la nostra vida i poder dedicar més temps al treball.
- En el cas de l'educació, trobem una assignatura d'economia i emprenedoria al batxillerat, es comença a despolititzar en el moment de l'adolescència.
- La responsabilització porta a la patoligització. Tenim, per exemple, el fenomen del *coaching*. Trobem *coaching* per a tot, la literatura d'autoajuda (Espanya és el país que més consumeix aquest tipus de publicacions), etc.
- En aquest nou model hi estan entrant institucions públiques i també universitats. S'està naturalitzant aquest nou model, entra dins del "sentit comú". Si s'entra dins d'aquesta categoria ningú ho discuteix perquè el que és de "sentit comú" entra dins de la lògica. Aquest és un nou model i una nova manera de mirar el món.

Iniciatives per a la inserció laboral

INSTITUCIONS

Jaume Farré (programa Incorpora)

El programa Incorpora de l'Obra Social "la Caixa" impulsa la integració sociolaboral de persones en risc d'exclusió gràcies al compromís dels tècnics Incorpora i de les empreses que hi col·laboren.

- L'objectiu dels programes com Incorpora és canviar la vida de moltes persones, ajudar-les a tenir oportunitats. En el cas de les persones en situació de més vulnerabilitat, l'objectiu és que tinguin un futur.
- El treball és una eina primordial per facilitar la inclusió social i per prevenir l'exclusió social.
- Per facilitar que les persones més vulnerables arribin al món laboral hi ha tota una sèrie de professionals i tècnics d'integració laboral que les acompanyen.
- El programa Incorpora segueix la metodologia següent:
 - Primer, cal preparar les persones perquè tinguin oportunitats.
 - Sense l'empresa no hi ha integració perquè són les que tenen necessitat de contractació.
 - El treball en xarxa: entitats socials, empreses i persones.
 - Cal garantir la continuïtat dels projectes d'inserció mitjançant la disponibilitat contínua de recursos.

Natxo Pijuan (IMO)

L'Institut Municipal d'Ocupació Salvador Seguí té com a missió millorar l'ocupabilitat de les persones i la competitivitat responsable de les empreses, en l'àmbit de l'ocupació, per tal d'assolir un desenvolupament local sostenible.

- La majoria dels nostres projectes són d'inserció laboral, amb la qual cosa volem potenciar la igualtat d'oportunitats; oferim els serveis d'orientació, intermediació i formació laborals.
- En l'orientació fem una atenció individual i un assessorament personalitzat.
- En la intermediació entre empresa i usuari proporcionem ofertes de treball.
- En la formació, mitjançant els cursos ocupacionals, formem persones per al seu futur laboral i les preparam perquè gaudeixin d'una igualtat d'oportunitats.
- De cara als col·lectius de persones en risc d'exclusió social, oferim quatre tipus de projectes:
 - Serveis laborals per a usuaris de la renda garantida de ciutadania.

- Oficines d'atenció als barris on hi ha més persones en procés de cerca de feina. Són quatre barris de la ciutat de Lleida.
- La incorporació al treball de persones sense papers mitjançant la formació.
- Programa de formació i treball en què hi ha una contractació directa en llocs de treball de l'Ajuntament durant sis mesos.

INICIATIVES PRIVADES

Emma Arderiu (Salesians Sant Jordi – PES Lleida)

Salesians Sant Jordi – PES Lleida és, entre d'altres, un recurs per a joves d'entre 16 i 29 anys amb una baixa formació i en situació de vulnerabilitat, per tal de donar resposta a les seves necessitats formatives, socials, personals i laborals.

- La nostra entitat ofereix el Servei d'Orientació Laboral i Formativa, que consisteix en:
 - Formació prelaboral.
 - Formació ocupacional.
 - Serveis de treball.
 - Programa Incorpora.
 - Segones oportunitats.
- El col·lectiu al qual ens adrecem majoritàriament són joves de 16 a 29 anys.
- També ofereix un programa de reincorporació al treball (PRT), adreçat a persones estrangeres en situació d'irregularitat administrativa.
- És complex descriure els nostres usuaris, per la seva diversitat i singularitat, però a l'hora d'identificar-ne característiques diem que són persones molt protagonistes de les seves històries, que volen tirar endavant i que viuen les seves necessitats com una oportunitat. Són, a més, molt impermeables, adaptables, flexibles i predisposades, tot i que tenen una escassa formació i una nul·la experiència laboral, així com un baix coneixement de les pròpies competències.
- La nostra entitat els presenta els itineraris que poden fer. L'orientació és tant formativa com laboral.
- La nostra metodologia de treball es basa en tres tipus de competències: les de base, les tècniques i les transversals. Aquestes últimes són les més importants, ja que són les que tenen a veure amb la identificació de la persona i el seu empoderament.
- Totes les nostres accions van adreçades a cadascuna de les persones usuàries en la mesura de les seves necessitats i del que s'ajusta més bé al moment.
- Actuem també partint de la dualitat entre empreses i persones, dissenyant el millor encaix de la persona.

Anna Català (Troballes, empresa d'inserció)

Troballes és una empresa d'inserció, promoguda per la Fundació Jaume Rubió i Rubió amb la finalitat d'ajudar les persones amb dificultats especials per treballar i trobar feina a aconseguir un nivell d'ocupabilitat suficient, per tal de desenvolupar-se professionalment de manera autònoma i íntegra.

- Com a empresa d'inserció som el pas intermediari entre estar en una situació de risc d'exclusió i treballar en una empresa ordinària. Les persones que estan contractades a Troballes, les preparam per sortir al mercat de treball i ser contractades per una empresa ordinària.
- Les persones que atensem presenten alguna de les situacions següents:
 - Situació laboral: manca de coneixements laborals, poca experiència laboral o no reconeguda, aturats de llarga durada.
 - Situació social: poca xarxa social, aïllament social, desconeixement del territori, diferències culturals.
 - Situació juridicoadministrativa: indocumentació, privació de llibertat i mesures alternatives.
 - Situació de salut: malalties, discapacitats, desmotivacions, problemes de salut mental.
 - Situació econòmica: ingressos inestables, marginalitat i pobresa, activitats en economia submergida.
- Quan una persona d'inserció treballa amb nosaltres es marca un itinerari amb ella que es pacta amb el tècnic d'inserció. Aquesta persona està contínuament acompanyada pel tècnic. A la vegada, fem orientació, seguiment, assessorament i formació en competències bàsiques i transversals.
- Una altra línia d'actuació és la intermediació i l'aproximació a l'entorn laboral ordinari, la prospecció del mercat de treball i la mediació i el seguiment durant la incorporació de la persona a l'empresa ordinària.
- Troballes desenvolupa les activitats econòmiques següents: aprofitament del sector tèxtil familiar (botigues de roba de segona mà), recuperació i venda de joguines, bugaderia, llar (serveis de neteja) i missatgeria.
- Col·laborem amb diferents entitats públiques i privades per a la realització de pràctiques, tasques de sensibilització, presència en fires i activitats culturals, etc.

Xavier Puig (Amiga ETT Social)

Amiga ETT Social SL és una eina de contractació responsable, promoguda per la Fundació Formació i Treball. És la primera ETT especialitzada en la contractació socialment responsable de persones en situació de vulnerabilitat.

- Nosaltres, a l'empresa d'inserció Formació i Treball, mitjançàvem amb l'empresa ordinària per afavorir la inserció de treballadors en risc d'exclusió social. Els nostres prospectors veien que, cada vegada més, les empreses contractaven a través d'ETT, per la qual cosa els nostres usuaris tenien més dificultats per accedir a l'empresa ordinària. A les ETT s'hi trobaven una barrera d'entrada, perquè els seus currículums sempre quedaven per sota dels de la resta de candidats.
- A França hi ha una figura jurídica d'empresa de treball temporal d'inserció. Malgrat els nostres esforços, no hi va haver manera de reproduir aquest model a Espanya.

- Les ETT contracten aproximadament el 20% del treball temporal. A més, el 30% de les persones que es contracten mitjançant les ETT es queden a l'empresa ordinària.
- Vam decidir adaptar-nos a allò que l'empresa ordinària utilitza, sense abandonar la nostra funció social.
- Som la primera empresa de treball temporal especialitzada en treballadors en risc d'exclusió social. El nostre objecte social és la inserció laboral de persones en situació d'exclusió social.
- La nostra experiència ens demostra que la nostra ETT és una bona eina perquè una persona amb poca qualificació tingui una oportunitat, una experiència real en un marc legal dintre d'una empresa ordinària.
- El nostre treball és en xarxa, ja que tenim vocació de sector i de territori. Convenim acords amb altres entitats del sector que treballen amb els col·lectius en risc d'exclusió social.

Joaquim Sabaté Famadas

Transformació social en temps de crisi. Tercer sector, col·lectius vulnerables i ocupació

Sobre el tercer sector

- El tercer sector, anomenat no lucratiu, està format per organitzacions amb un alt nivell d'activitat i de presència en diferents àmbits de la societat actual arrelada al territori. Les organitzacions renuncien al benefici, però no a una gestió acurada.
- Allò que és comú no només és objecte d'interès per part de l'administració pública; per tant, hem de ser corresponsables d'aquest espai comú amb voluntat per actuar-hi. No només es treballa en un àmbit, sinó en diversos: cultural, social, sanitari, educatiu, etc.
- A Catalunya hi ha unes 24.000 organitzacions actives que agrupen aproximadament 1.550.000 persones associades i 510.000 persones voluntàries.
- Podríem considerar que entre el 2% i el 5% del PIB del nostre país és el resultat de l'acció d'aquestes entitats.
- Catalunya disposa d'un tercer sector en creixement constant. El 44% de les organitzacions han estat creades al segle XXI. Tot i que a Catalunya hi ha una tradició, la realitat actual és jove i dinàmica.

Sobre els col·lectius vulnerables

- Quant a col·lectius vulnerables, hem de parlar de valors perquè ens afecta a cadascun i cadascuna de nosaltres i a la societat en general.

- L'exclusió social afecta tots aquells individus, famílies o grups socials els recursos materials, culturals i socials dels quals són tan escassos que es troben exclosos de les formes de vida mínimament acceptables al territori o al lloc on viuen.
- El fet que hi hagi persones que viuen aquestes situacions és una qüestió de valors, obeeix a decisions polítiques i no és conseqüència d'un procés social natural.
- Existeix la possibilitat de transformar la societat amb la nostra acció. Si ens ho creiem, ho hem de fer possible.
- Es parteix de considerar que en una situació de "plena inclusió" les persones participen plenament en els tres espais principals de l'organització social:
 - L'espai econòmic i de renda.
 - L'espai de socialització.
 - L'espai relacional, polític i de ciutadania.

Sobre l'ocupació en el tercer sector

- Tot i que el tercer sector social va perdre llocs de treball amb la crisi, des del 2014 s'ha recuperat. Comparat amb el mercat laboral català, va perdre menys llocs de treball i li ha costat menys recuperar la capacitat d'ocupació.
- És possible fer front a la crisi sense destruir tants llocs de treball perquè és possible prendre altres tipus de decisions.

Sobre la realitat

- Dins del tercer sector social existeix un percentatge molt elevat de persones que perceben que la recuperació econòmica no és real.
- És possible una transformació social prenent decisions diferents, que ens permetin construir una societat diferent, amb uns valors diferents, amb nivells d'exclusió diferents i amb més oportunitats, i més bones, per a tothom, siguin quines siguin les capacitats de les persones, els entorns en els quals les desenvolupen i les seves situacions personals.

Experiències d'inserció laboral de col·lectius d'exclusió social

Carles Enjuanes (PROSEC, per a joves)

És una associació civil sense ànim de lucre, amb una clara vocació de servei a col·lectius en risc d'exclusió social, preferentment dels sectors més desfavorits. Creen i gestionen projectes dirigits a millorar les possibilitats d'inserció sociolaboral. Fomenten i potencien l'educació formal, no formal i informal de col·lectius amb necessitats educatives per millorar-ne la integració social i cultural. Persegueixen la promoció del bé comú, de manera especial i particularment entre la infància i la joventut del Centre Històric de la ciutat de Lleida.

- En els darrers anys s'ha reduït l'atur en els casos de persones amb nivells d'ocupació superior. No ha passat el mateix en ocupacions amb qualificacions més baixes. Per a la població d'entre setze i dinou anys, la taxa d'atur és superior al 50%. No ens podem relaxar pel que fa a les polítiques de reducció de l'atur i d'inserció laboral.
- Els sectors que concentren la major part d'ocupacions amb baixa qualificació són l'hostaleria i el comerç, entre d'altres, on preval la temporalitat.
- Les ofertes laborals que rebem no exclouen els joves; per tant, no es tracta d'ofertes adreçades als joves.
- Les ofertes ens demanen joves formats i educats, és a dir, amb el *kit* complet de competències. Si parlem de joves en situació d'exclusió social, evidentment aquest *kit* no existeix. A més, acostumen a ser ofertes extremament eventuais i molt diverses, per exemple feines per a una tarda, un dia, una setmana..., de manera que l'adquisició de les competències que es reclamen és molt difícil.
- Els perfils de joves amb els quals treballem són:
 - Joves immigrants.
 - Joves provinents de famílies amb dificultats.
 - Joves amb mesures penals.
 - Joves amb abandonament escolar prematur.
 - Joves menors immigrants no acompanyats.
 - Joves que ni estudien ni treballen.
- Un jove que aconseguim que s'insereixi laboralment probablement el mes següent tornarà a ser un ni-ni, per la qual cosa aquesta tipologia és molt més diversa del que s'acostuma a identificar com a tal.
- En els projectes que desenvolupem a la nostra entitat intentem que s'inclouin mesures d'orientació, de formació i d'adquisició de competències, perquè deslligar

una cosa de l'altra és un fracàs absolut. La mera intermediació no ofereix possibilitats de continuïtat laboral.

- La nostra filosofia és d'atenció integral, treballant amb la persona no només des de la perspectiva de les seves necessitats educatives i d'ocupabilitat, sinó des de la seva perspectiva integral, per dotar-la de recursos per adquirir la capacitat de tenir projectes i iniciatives que donin respostes a les necessitats.
- La nostra metodologia es basa en la coordinació amb altres recursos institucionals i entre les diferents seccions de l'entitat, en el desenvolupament de projectes transversals.
- L'experiència laboral és fonamental. El fet que el jove tingui un contacte amb l'empresa, que faci un tast de realitat, és bàsic.
- Cal un model que valori la qualitat de la inserció. La majoria dels programes valoren la inserció des del punt de vista quantitatiu, però gairebé en cap se'n valora la qualitat, no se n'analitzen les condicions ni la temporalitat, que són qüestions molt importants. També fa falta més flexibilitat i velocitat d'adaptació a les noves realitats per part dels finançadors dels programes.

Nieves de León (Dona Kolors, per a dones)

Dona Kolors és una firma de roba de vestir femenina, que neix amb la finalitat d'oferir una oportunitat laboral i econòmica a dones en situació d'exclusió social, confeccionant tots els productes al taller Dona Kolors de Barcelona. És una iniciativa d'El Lloc de la Dona (Oblates Barcelona), centre d'atenció a dones en contextos de prostitució, que els ofereix atenció psicossocial, formativa i laboral.

- L'objectiu del nostre projecte és el de treballar per millorar la qualitat de vida de les dones que exerceixen o han exercit la prostitució, a fi d'afavorir els processos d'autonomia i d'inserció sociolaboral.
- També tenim l'objectiu de sensibilitzar la societat sobre el fenomen de la prostitució. Fa 154 anys que treballem amb aquest col·lectiu de dones.
- Els projectes que desenvolupem són d'acollida, de formació en llengua castellana, tallers prelaborals i tallers laborals. Tenim també un projecte d'inserció laboral i un altre d'emprenedoria social.
- Dona Kolors és una marca social de complements de moda i de la llar, de productes artesanals elaborats a mà per dones en situació d'exclusió social a Barcelona.
- La nostra missió no és la de vendre roba, sinó la d'inserir laboralment dones en situació de prostitució o d'exclusió social mitjançant la seva professionalització en la indústria tèxtil.
- La nostra visió és que volem ser una firma de roba femenina coneguda pel nostre disseny, per la nostra qualitat i pel nostre compromís social.
- Els nostres valors socials són l'empoderament, la professionalització i la inclusió social.

- Els nostres reptes són: millorar les habilitats de les dones (adaptant la seva formació i aconseguint una bona capacitat laboral), aconseguir ofertes laborals per a dones sense papers, optar per l'exigència i la qualitat, augmentar la producció i la venda de productes DK i augmentar la plantilla.

Joan Escolar (Aspros, per a discapacitats)

La fundació privada Aspros és una entitat sense afany de lucre que des de l'any 1962 treballa, juntament amb les famílies i les administracions i entitats públiques, per impulsar la inclusió i la qualitat de vida de les persones amb discapacitat, principalment discapacitat intel·lectual i malaltia mental.

- Tenim els nostres propis projectes de treball en sectors com la jardineria, la gestió documental, la custòdia digital i els manipulats. També potenciem els enclavaments laborals (per exemple, algunes llars de jubilats de Lleida), sempre amb persones amb discapacitat intel·lectual.
- Com en qualsevol empresa ordinària, se'ns exigeix qualitat, per la qual cosa hem d'acompanyar els nostres usuaris amb professionals tècnics qualificats, a més de tenir la supervisió directa del mateix empresariat que ens contracta. La feina ha de sortir i ha de sortir bé, i això suposa un gran repte per a nosaltres.
- Hem de remarcar la importància que té el treball per als nostres usuaris i per al seu entorn, sobretot el més immediat, com és la família. El treball és un valor que els proporciona autoestima i els revalora moltíssim.
- El col·lectiu amb què treballem és molt fràgil. Actualment tenim un problema important amb l'envelliment, perquè tenen una vida laboral molt curta. Això requereix una adequació de la normativa. En aquesta qüestió no s'ha arribat al fons.
- Un altre problema que tenim és el salarial. La nostra economia està basada en salaris molt baixos, i l'augment del salari mínim interprofessional tindrà repercussions molt importants, perquè nosaltres ens fem càrrec del 50% del sou. Anteriorment només ens fèiem càrrec del 25%.
- Una altra fragilitat que tenim és la competència, ja que no juguem amb les mateixes cartes que les empreses ordinàries i hem d'anar igualment a concurs. Ara, sembla que en alguns concursos es plantegen clàusules socials que ens poden beneficiar.
- Les entitats del nostre sector ens organitzem per autodefensar-nos i perquè tenim una lluita social que té com a objectiu canviar el model, perquè el que es va fer l'any 1985 amb els centres especials de treball no té res a veure amb la realitat actual.
- Existeix l'alternativa de les clàusules socials, com és el cas de Milà (Itàlia), on totes les deixalleries estan en mans de persones amb risc d'exclusió social sense sortir a concurs.
- Darrerament hem perdut molt suport públic. No demanem sobreprotecció, perquè amb el treball que fem ens ho guanyem!

- Les persones que estem al davant d'aquestes entitats tenim la mentalitat de negoci pur i dur, però mantenint l'equilibri respecte a les persones amb les quals treballem, tot i que som entitats sense ànim de lucre.

Marcos Febas (Sant Joan de Déu – Terres de Lleida)

El centre especial de treball El Pla ofereix treball estable i de qualitat a persones amb risc d'exclusió.

L'activitat productiva que es desenvolupa al centre especial de treball dona feina a persones amb discapacitat intel·lectual, amb un diagnòstic de patologia mental, discapacitat física o amb certificat de risc d'exclusió social. Aquesta missió l'aconseguim gràcies a activitats d'envasament alimentari, horta, planter, jardineria i enclavaments laborals.

A més a més, aquesta activitat productiva s'aconsegueix dur a terme amb el seguiment d'un equip de suport a la persona contractada, que vetlla per una atenció integral, tant en l'àmbit laboral com en el psicosocial.

- Al nostre centre tenim persones amb trastorn mental sever amb diversos perfils. Es tracta de persones que viuen processos de descompensació per als quals la sortida laboral és una necessitat.
- En l'actualitat el 50% de la plantilla que tenim al nostre centre especial de treball és de persones amb trastorn mental sever, i la resta són persones amb discapacitat intel·lectual i física i algunes en situació de risc d'exclusió social.
- Quan parlem de trastorn mental parlem de trastorns adaptatius més o menys complicats, amb crisis molt puntuals, episòdiques, d'una gravetat lleu i sense seqüeles importants, i de trastorns mentals greus, que acompanyaran les persones durant tota la seva vida. En aquests casos hi ha un deteriorament important de les persones afectades, amb dificultats evidents, que necessiten treballar en un entorn laboral adaptat.
- Per a les persones amb trastorns mentals severs, mantenir una feina és molt complex perquè en el moment en què apareix el trastorn és molt difícil de gestionar; les empreses per a les quals treballen no ho entenen, de manera que és fàcil que siguin expulsades de l'entorn laboral normalitzat. Tot i que en molts casos es tracta de persones amb estudis i amb experiència laboral, és molt complicat aconseguir una feina. També tenim persones que mai no han treballat.
- Generalment conviuen períodes d'estabilitat mental —amb rendiments laborals molt bons, sense cap tipus de limitació i que podrien treballar sense problemes en empreses ordinàries— amb períodes amb descompensacions (ja siguin petites, lleus o greus) que els impedeixen portar una vida normalitzada —amb rendiments laborals baixos i baixes laborals llargues—, la qual cosa fa que resulti difícil mantenir-se en entorns laborals ordinaris.
- Segons les estadístiques, les persones amb trastorns mentals severs tenen uns nivells d'inactivitat i de desocupació molt elevats, la qual cosa suposa un dels nivells d'exclusió social més elevat.

- Els CET no haurien de ser entitats finalistes on aquestes persones haguessin d'estar-se tota la seva vida. Per això està bé la proposta de canviar el model, amb la idea que acabin treballant en empreses ordinàries. Per això caldria que aquesta inserció laboral tingués un acompanyament de recursos i de mesures, per tal que les empreses ordinàries no es conformessin només amb la contractació, sinó que optessin per mantenir-les en les seves plantilles (generalment ofereixen contractes temporals d'una durada curta). Aquestes mesures ajudarien a l'estabilitat personal, familiar, social i laboral de les persones afectades.

INFORMES

Presentem un breu resum dels informes d'ECAS i d'Oxfam Intermón relatius a la situació de les desigualtats socials a Catalunya i a Espanya.

Treball precari, habitatge privatiu i manca d'inversió social

ECAS és una federació d'entitats catalanes d'acció social que treballen de manera prioritària amb col·lectius en situació o risc d'exclusió social.

L'*INSOCAT*, recull d'indicadors socials a Catalunya en relació amb el context estatal i europeu, és un informe per a la millora de l'acció social que ECAS publica periòdicament des de l'abril del 2012. Se'n fan dues edicions anuals: una de dades generals, transversals i de context amb nivells de renda, mercat laboral, educació, habitatge i sistema de protecció social, i l'altra de monogràfics centrats en un àmbit o en una temàtica específica.

El mes de març del 2019 es va fer públic el desè informe per a la millora de l'acció social, titulat *Treball precari, habitatge privatiu i manca d'inversió social*, realitzat per Georgina Marín Noguera, investigadora social, amb la col·laboració de Júlia Montserrat, doctora en Economia.

A continuació, presentem un breu resum d'aquest informe, que trobareu en l'enllaç següent: <https://acciosocial.org/que-fem/informes-i-publicacions/insocat-informe-dindicadors-socials/>.

Les desigualtats tornen a créixer

- L'índex de Gini, que mesura el grau de desigualtat entre els ingressos d'una comunitat, ha augmentat en el darrer any i es manté superior al 30% (en una escala de 0 a 100, en què 0 és la situació de màxima igualtat i 100 la de menor igualtat o desigualtat absoluta).
- L'índex S80/S20, que mesura la desigualtat en la distribució a través de ràtios entre percentils, ha augmentat en el darrer any. El 20% de la població amb un nivell econòmic més elevat guanya 5,7 vegades el que guanya el 20% de la població amb un nivell econòmic més baix. Tot i la disminució d'aquesta proporció entre els anys 2014 i 2016, el 2017 es manté en el mateix valor que el 2013.

La pobresa augmenta i es cronifica

- La taxa de risc de pobresa o exclusió social (taxa AROPE) se situa en el 23,8% de la població catalana (ha augmentat en el darrer any).
- Per indicadors que comprenen la taxa AROPE: la taxa de risc de pobresa i la baixa intensitat en el treball han augmentat en el darrer any, i la privació material severa ha millorat lleugerament.
- La taxa de risc de pobresa (població que té una renda inferior al llindar de pobresa, que se situa en el 60% de la mediana de la renda nacional) és del 20%, un nivell fins i tot lleugerament superior al de l'any 2009.
- La baixa intensitat en el treball (que fa referència al nombre de mesos treballats durant l'any per part de tots els membres de la llar en edat laboral en relació amb els mesos que teòricament poden treballar; una intensitat de treball igual o inferior a 0,20 es considera baixa) ha augmentat fins al 8,8%. En aquesta ocasió el nivell és molt superior al de l'any 2009, tot i que el nivell més elevat es va aconseguir l'any 2012 (11,5%).
- La privació material severa (no poder permetre's el pagament de 4 de 9 ítems que reflecteixen situacions necessàries per dur a terme una vida amb les necessitats més bàsiques satisfetes) ha disminuït en el darrer any, tot i situar-se en nivells superiors als de l'any 2009.

La precarietat laboral no permet millorar les condicions de vida

- El 87% dels contractes que se signen cada any són temporals.
- La taxa de pobresa en el treball és del 12,2%. Tenir feina no és garantia de no ser pobre.
- El 22% de les dones treballen a temps parcial i un 18% tenen guanys anuals per sota del salari mínim interprofessional.

L'habitatge digne és prohibitiu per a bona part de la població

- La meitat de la població té dificultats per arribar a final de mes i les llars destinen de mitjana més d'un 30% de la seva pobresa a drets bàsics, com l'habitatge i els subministraments.
- Ser propietari o llogater marca la diferència, perquè el preu del lloguer no para de créixer.

L'acció política és feble i sense voluntat d'afrontar d'arrel les injustícies flagrants

- La inversió en polítiques socials per part de la Generalitat de Catalunya ha crescut tímidament, però encara és lluny de compensar les fortes retallades dels anys centrals de la crisi.
- La despesa conjunta en salut, educació, protecció i promoció social i habitatge es va reduir en més de 4.000 milions d'euros entre els anys 2010 i 2014, dels quals només se n'han recuperat 1.800.

El sistema de protecció social no cobreix totes les necessitats ni tots els col·lectius de la mateixa manera, i les prestacions existents són insuficients

- La taxa de risc de pobresa en la gent gran es redueix del 84,6% al 15,5% després de les transferències socials, i al 28% en el cas dels infants i dels joves.
- Les prestacions s'exhaureixen (només un 61,3% de les persones a l'atur cobren prestació per desocupació) i les pensions es polaritzen (gairebé la meitat se situa per sota del salari mínim interprofessional).

Existeix una forta bretxa per motiu d'origen

- La pobresa i les desigualtats s'agreugen de manera severa per a la població migrada, ja que gairebé la meitat està en risc de pobresa o d'exclusió social.

L'educació universal no és suficient per capgirar o compensar les grans inequitats estructurals

- L'índex d'abandonament prematur dels estudis és del 17,1% (del 10,6% de mitjana a la UE).
- La taxa de risc de pobresa és més elevada entre la gent amb menys estudis: un 25,6% entre les persones amb un nivell educatiu de primària o inferior.

Desigualdad 1 – Igualdad de oportunidades 0. La inmovilidad social y la condena de la pobreza

A continuació presentem un breu resum d'aquest informe, que trobareu en l'enllaç següent: <https://www.oxfamintermon.org/ca/documentos/21/01/19/benestar-public-o-benefici-privat>

La desigualtat es cronifica

- A Espanya la desigualtat es va desbocar durant la crisi i encara no hem aconseguit controlar-la. Som el quart país més desigual de la UE i el segon en què la distància entre rics i pobres ha augmentat més.
- La desigualtat de renda va augmentar fonamentalment per la major dificultat de les llars amb ingressos més baixos, que no s'han recuperat amb el creixement econòmic. També ha crescut el nombre de persones riques.
- Des de l'inici de la recuperació, el creixement econòmic ha beneficiat desproporcionadament les rendes més elevades. La desigualtat en riquesa també ha augmentat.

Immobilitat dels ingressos al llarg de la vida

- Sense una mobilitat d'ingressos, les conseqüències negatives i positives de la desigualtat s'han concentrat en les mateixes persones.
- La immobilitat s'ha centrat en els extrems: pobres i rics es repeteixen més que en altres països. Espanya és el quart país de l'OCDE on és més possible seguir estant en el 20% més ric després de quatre anys i les possibilitats de continuar empobrit superen en 10 punts la mitjana de l'OCDE.
- La classe mitjana-baixa és especialment la més vulnerable en temps de crisi. Espanya és el segon país de l'OCDE en què la crisi va arrossegar més famílies d'ingressos mitjans-baixos al 20% més pobre de les llars.
- Després de la crisi, la societat es polaritza a costa d'una reducció de les classes mitjanes. Una de cada sis llars de classe mitjana va entrar en la pobresa durant la crisi, i no hem reduït les taxes de pobresa.
- La crisi ha posat de manifest la incapacitat del sistema de protecció social contra la pobresa i de l'ocupació per rescatar la població i reduir la pobresa. La pobresa va augmentar quatre vegades més del que s'ha reduït des de la recuperació.
- Determinats grups de població han estat especialment vulnerables i han quedat en major grau fora de la recuperació econòmica: migrants, dones i persones sense estudis.

La immobilitat a través de les generacions: quan la desigualtat determina el futur de nens i nenes

- Segons l'OCDE a Espanya fan falta quatre generacions perquè una família que forma part del 10% de la població més pobre arribi als ingressos mitjans, la qual cosa equival a uns 120 anys. Com més desigual és una societat, més condicionat està el futur de nens i nenes pel nivell d'ingressos de la llar en què van néixer i menys igualtat d'oportunitats hi haurà entre unes famílies i altres.
- Espanya és un dels països on existeixen menys posicions socialment valorades i més ben retribuïdes, que acostumen a estar ocupades per nois i noies de famílies de nivells de renda més bons. Sense una millora en l'estructura ocupacional i una escola més equitativa no hi haurà una igualtat d'oportunitats millor. De totes les persones que abandonen l'escola abans d'obtenir un títol d'ESO, una de cada dues pertany al 20% de les llars amb menys ingressos.
- Per aquest motiu, reduir les desigualtats és una condició *sine qua non* per garantir la igualtat d'oportunitats.

Oxfam Intermón es pregunta què és el que s'està fent malament davant l'evidència que els salaris i les transferències públiques no generen igualtat ni aconsegueixen reduir-la, i que el sistema impositiu tampoc no contribueix a reduir els ingressos de manera significativa.

Ocupació

- La reducció contínua del pes dels salaris en l'economia, conseqüència de la devaluació salarial dels darrers anys, i la precarietat són dues de les principals causes de la desigualtat a Espanya.
- El mercat laboral espanyol genera menys classe mitjana que en altres mercats del nostre entorn: 12,5 punts percentuals menys que a França i 16,4 punts menys que a Suècia.

Protecció social

- Espanya desaprofita el gran potencial que tenen les transferències públiques per reduir la desigualtat: és el cinquè país de la UE que menys redistribueix ingressos.
- Una de les principals debilitats del nostre sistema de protecció social és la infradotació de les transferències públiques que no són les pensions. Sense tenir en compte les pensions, Espanya dedica 6,8 punts percentuals menys de PIB a protecció social que França; 5,7 menys que Dinamarca, i 2,7 menys que la mitjana comunitària.
- El sistema de protecció espanyol és eminentment contributiu, per la qual cosa es finança en menor mesura amb fons provinents dels pressupostos generals, de manera que es reproduïxen les desigualtats del mercat laboral. Espanya no disposa de la inversió en protecció social no contributiva complementària suficient que compensi la que s'articula mitjançant la Seguretat Social.
- Amb aquest sistema de transferències de renda no surt de la pobresa ni una de cada quatre persones, mentre que a Dinamarca, Irlanda o Finlàndia es redueix la pobresa en una de cada dues. A més, el sistema és molt regressiu, perquè les llars de més renda reben per part de l'Estat transferències més elevades que les de renda baixa.

Recaptació fiscal

- Espanya recapta poc: la nostra pressió fiscal sobre el PIB és del 34,5%, 6,9 punts inferior a la mitjana de la zona euro i lluny de països amb economies comparables a la nostra, com França o Itàlia (48,4% i 42,4% respectivament).
- Aquesta caiguda ha anat acompanyada d'una reducció del pes de la recaptació procedent d'empreses i de rendes del capital, i d'un augment de la contribució de famílies i assalariats, de manera que s'ha reduït la progressivitat del sistema: l'any 2007, 22,3 de cada 100 euros recaptats provenien de l'impost de societats; en l'actualitat són tan sols 12 euros (l'evasió i l'elusió fiscals, amb un sistema ineficient de beneficis fiscals, fan que els tipus efectius s'allunyïn molt dels nominals).

- L'any 2015 el 20% de la població més pobra va pagar una mitjana d'un 26,8% de la seva renda en impostos (directes més indirectes), xifra només superada pel 10% més ric, amb un 29,1%.

Finalment es plantegen unes recomanacions amb l'objectiu de reduir les desigualtats, un cop se n'han conegut els impactes socials i econòmics. Aquest hauria de ser l'objectiu prioritari de qualsevol projecte polític, que, a més, respondria als compromisos internacionals adquirits amb la signatura espanyola dels objectius de desenvolupament sostenible. L'objectiu 10 compromet els estats a reduir la desigualtat, i la meta 10.4 és especialment rellevant per al cas espanyol, la cinquena economia europea, però la quarta més desigual de la UE: "10.4. Adoptar polítiques, especialment fiscals, salarials i de protecció social, i aconseguir progressivament més igualtat".

1. **Ocupació:** recuperar el pes que els salaris tenien sobre el PIB abans de l'esclat de la crisi. Cal incrementar els salaris més baixos i reduir la precarietat.
2. **Protecció social:** modernitzar i dotar de més diners el sistema de protecció social. Cal desenvolupar un veritable sistema de garantia d'ingressos.
3. **Fiscalitat:** aconseguir, en un termini de tres anys, la mitjana de pressió fiscal de la zona euro i fer-ho sense oblidar els principis d'equitat del disseny tributari. A més, cal assegurar que les empreses i les persones més riques paguin la seva quota justa d'impostos, lluitant contra els paradisos fiscals i eliminant les deduccions i els beneficis que no contribueixen al bé comú.

Web Càtedra Obra Social “la Caixa” d’Estudis sobre Desigualtats Socials

La Càtedra Obra Social “la Caixa” d’Estudis sobre Desigualtats Socials disposa d’un web que pretén ser un punt de recollida de notícies, informes, estudis i bibliografia en general, resums i informacions sobre l’ampli espectre que configuren les desigualtats socials. El centre d’atenció correspon a Catalunya i al conjunt de l’Estat espanyol, sense perdre de vista la interrelació amb Europa pel que fa al marc polític, cultural i econòmic.

catedradesigualtatssocials@udl.cat

[Inici](#) [La Càtedra](#) [Documentació](#) [Formació](#) [Recerca](#) [Observatori](#) [Publicacions](#) [Blog](#)

D’aquesta manera, al web hi podreu trobar informació sobre la Càtedra, els seus objectius i l’equip que la forma.

El web s’organitza en els apartats següents:

- Objectius i equip.
- Formació.
- Recerca, amb publicacions pròpies sobre desigualtats.
- Observatori d’Exclusió Social.
- Blog, on es recolliran notícies de diferents àmbits, ressenyes i recomanacions.
- Documentació amb bibliografia científica, webs, organismes nacionals i internacionals i informes sobre les desigualtats socials.

Accés Serveis de Salut Adults Afers Socials Associacions Convencions Crisi Econòmica Desigualtats de Gènere Desigualtats Socials Economia Educació Espanya Explotació Sexual Fundacions Gènere Habitatge Immigrants Infants Informes Organismes Internacionals Organitzacions Persones Grans Pobresa Energètica Racisme Resolucions **Salut** Salut Mental Serveis Socials Treball Violència de gènere Vivenda

Todos los años Todas las tipologías Todos los autores

Al web també hi trobareu informació i les gravacions de les Jornades organitzades per la Càtedra Obra Social “la Caixa” d’Estudis sobre Desigualtats Socials:

- II Jornades sobre Desigualtats Socials: “Impacte en la salut mental”.
- III Jornades sobre Desigualtats Socials: “Treball, pobresa i exclusió social”.

També ens podreu trobar a les xarxes socials, tant al Twitter (@Dessocials_UdL) com al Facebook (Càtedra Desigualtats Socials).

Bibliografia recomanada sobre treball, pobresa i exclusió social

- Alcañiz, M., & Monteiro, R. (2016). She-Austerity. Women's precariousness and labor inequality in Southern Europe. *Convergencia*, 23(72), 39–68.
- Alonso, L. E.; Rodríguez, C. J. F., & Rojo, R. I. (2017). Youth and perceptions on the crisis: Precarization of labour, middle classes and new politics. *Empiria*, (37), 155–178.
- Alonso, L. E.; Fernández Rodríguez, C. J., & Ibáñez Rojo, R. (2016). Entre la austeridad y el malestar: discursos sobre consumo y crisis económica en España / Between Austerity and Discontent: Discourse on Consumption and Economic Crisis in Spain. *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, 155, 21–36. <https://doi.org/10.5477/cis/reis.155.21>
- Alonso, L. E.; Fernández Rodríguez, C. J., & Ibáñez Rojo, R. (2016). De la moral del sacrificio a la conciencia de la precariedad. Un análisis cualitativo de los discursos sobre la evolución de la crisis en España. *Política y Sociedad*, 53(2), 353–379. https://doi.org/10.5209/rev_POSO.2016.v53.n2.49380
- Arias-de la Torre, J.; Molina, A. J.; Fernández-Villa, T.; Artazcoz, L., & Martín, V. (2019). Mental health, family roles and employment status inside and outside the household in Spain. *Gaceta Sanitaria*, 33(3), 235–241. <https://doi.org/10.1016/j.gaceta.2017.11.005>
- Arranz, J. M.; Massó, M., & Carrasco, C. (2017). La movilidad laboral de las mujeres inmigrantes en España (2007-2013). *Revista Española de Sociología*, 26(3), 329–344. <https://doi.org/10.22325/fes/res.2017.26>
- Ayala, L.; Martínez, R., & Ruiz-Huerta, L. (2013). Desigualdad y redistribución en los países de la OCDE. *Primer Informe sobre la Desigualdad en España*, 26–72.
- Baylina, M.; Garcia-Ramon, M. D.; Porto, A. M.; Rodó-de-Zárate, M.; Salamaña, I., & Villarino, M. (2017). Work–life balance of professional women in rural Spain. *Gender, Place & Culture*, 24(1), 72–84. <https://doi.org/10.1080/0966369X.2016.1249345>
- Benach, J.; Julià, M.; Tarafa, G.; Mir, J.; Molinero, E., & Vives, A. (2015). La precariedad laboral medida de forma multidimensional: distribución social y asociación con la salud en Cataluña. *Gaceta Sanitaria*, 29(5), 375–378. <https://doi.org/10.1016/j.gaceta.2015.04.002>
- Bonoli, G., & Turtschi, N. (2015). Inequality in social capital and labour market re-entry among unemployed people. *Research in Social Stratification and Mobility*, 42, 87–95. <https://doi.org/10.1016/j.rssm.2015.09.004>
- Campos-Serna, J.; Ronda-Pérez, E.; Artazcoz, L., & Benavides, F. G. (2012). Desigualdades de género en salud laboral en España. *Gaceta Sanitaria*, 26(4), 343–351. <https://doi.org/10.1016/j.gaceta.2011.09.025>

- Cantó, O. (2013). Los efectos redistributivos de las políticas públicas de carácter monetario: un análisis de microsimulación con EUROMOD. *Primer Informe sobre la Desigualdad en España*, 193–242.
- Cantó, O.; Gradín, C., & del Río, C. (2012). Poverty chronic and recurrent transient in Spain. *Revista de Economía Aplicada*, 20(58), 69–94.
- Castelló, L.; Bolívar, M.; Barranco, O., & Verd, J. M. (2013). Treball. Condicions en el mercat de treball i trajectòries laborals de la joventut catalana. *Enquesta de la Joventut de Catalunya 2012, 1*, 117–218.
- Castiblanque, R. P., & Beneyto Calatayud, P. J. (2019). Gender inequalities in terms of work conditions, employment and occupational health. *Sociologia y Tecnociencia*, 9(2), 23–50. <https://doi.org/10.24197/st.2.2019.23-49>
- Conde-Ruiz, I. J. (2017). Las brechas de género en el mercado laboral. *Investigación y Ciencia*, 494, 72–79.
- Crettaz, E., & Bonoli, G. (2011). Worlds of working poverty: National variations in mechanisms. *Working Poverty in Europe*, 46–72.
- Entitats Catalanes d'Acció Social. (2017). *Treball precari, habitatge privatiu i manca d'inversió social*. Barcelona: ECAS.
- Ertel, M.; Stilijanow, U.; Iavicoli, S.; Natali, E.; Jain, A., & Leka, S. (2010). European social dialogue on psychosocial risks at work: Benefits and challenges. *European Journal of Industrial Relations*, 16(2), 169–183. <https://doi.org/10.1177/0959680110364830>
- García-Valdecasas, J. I. (2014). El impacto de la estructura de las redes sociales sobre el acceso de los individuos al mercado laboral. *Revista Internacional de Sociología*, 72(2), 303–321. <https://doi.org/10.3989/ris.2012.09.13>
- García, I., & Gutiérrez, R. (2011). Persisting inequalities in a growing employment context. *Working Poverty in Europe. A Comparative Approach*, 133–154.
- Gea-Sánchez, M.; Alconada-Romero, Á.; Briones-Vozmediano, E.; Pastells, R.; Gastaldo, D., & Molina, F. (2017). Undocumented Immigrant Women in Spain: A Scoping Review on Access to and Utilization of Health and Social Services. *Journal of Immigrant and Minority Health*, 19(1), 194–204. <https://doi.org/10.1007/s10903-016-0356-8>
- Gea-Sánchez, M.; Gastaldo, D.; Molina-Luque, F., & Otero-García, L. (2017). Access and utilisation of social and health services as a social determinant of health: the case of undocumented Latin American immigrant women working in Lleida (Catalonia, Spain). *Health & Social Care in the Community*, 25(2), 424–434. <https://doi.org/10.1111/hsc.12322>
- Gil Ruiz, J. M. (2017). Laissez faire, laissez passer: desigualdad estructural laboral y recortes presupuestarios. *Daímon*, (72), 111. <https://doi.org/10.6018/daimon/291061>
- Gutiérrez, R.; Ibáñez, M., & Tejero, A. (2011). Mobility and persistence of in-work poverty. *Working Poverty in Europe*, 175–201.

- Lawson, M.; Chan, M.-K.; Rhodes, F.; Parvez Butt, A.; Marriott, A.; Ehmke, E., ... Gowland, R. (2019). *Public Good or Private Wealth?* <https://doi.org/10.21201/2019.3651>
- Oxfam Intermón. (2019). *Desigualdad 1 – Igualdad de oportunidades 0. La inmovilidad social y la condena de la pobreza*. Barcelona: Oxfam Intermón.
- Pérez Infante, J. I. (2016). Mercado de trabajo y devaluación salarial. *Alternativas Económicas*, 32, 32–33.
- Pérez-Baleón, G. F. (2012). Gender inequalities at the beginning of a steady labor life. *Papeles de Poblacion*, 18(72), 213–246.
- Ponthieux, S. (2010). Assessing and analysing in-work poverty risk. *Income and Living Conditions In Europe*, 307–328.
- Rivas Rivas, A. M. (2018). *Trabajo y pobreza: Cuando trabajar no es suficiente para vivir dignamente*. Madrid: Ediciones HOAC.
- Rodríguez Cabrero, G. (2011). The consolidation of the spanish welfare state (1975-2010). A *The Spanish Welfare State in European Context* (p. 17–38).
- Sánchez-Mira, N. (2017). La brecha salarial y las desigualdades de género en el mercado de trabajo. Una revisión de aproximaciones teóricas y aportaciones empíricas. *Anuario IET de Trabajo y Relaciones Laborales*, 4, 87–98.
- Tejero Pérez, A. (2018). Pobreza laboral en España. Un análisis dinámico. *Revista Internacional de Sociología*, 76(2), 96. <https://doi.org/10.3989/ris.2018.76.2.16.54>
- Vacchiano, M.; Martí, J.; Yepes-Cayueta, L., & Verd, J. M. (2018). Las redes personales en la inserción laboral juvenil en tiempos de crisis. Un análisis en Barcelona / Personal Networks in Job Insertion among Young Adults in Times of Crisis: An Analysis in Barcelona. *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, 161, 121–140. <https://doi.org/10.5477/cis/reis.161.121>
- World Bank Group. (2018). Piecing together the poverty puzzle. A *Piecing Together the Poverty Puzzle*. <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-1330-6>
- World Inequality Lab. (2019). *World inequality report 2018*. <https://doi.org/10.2143/TVG.70.09.2001601>